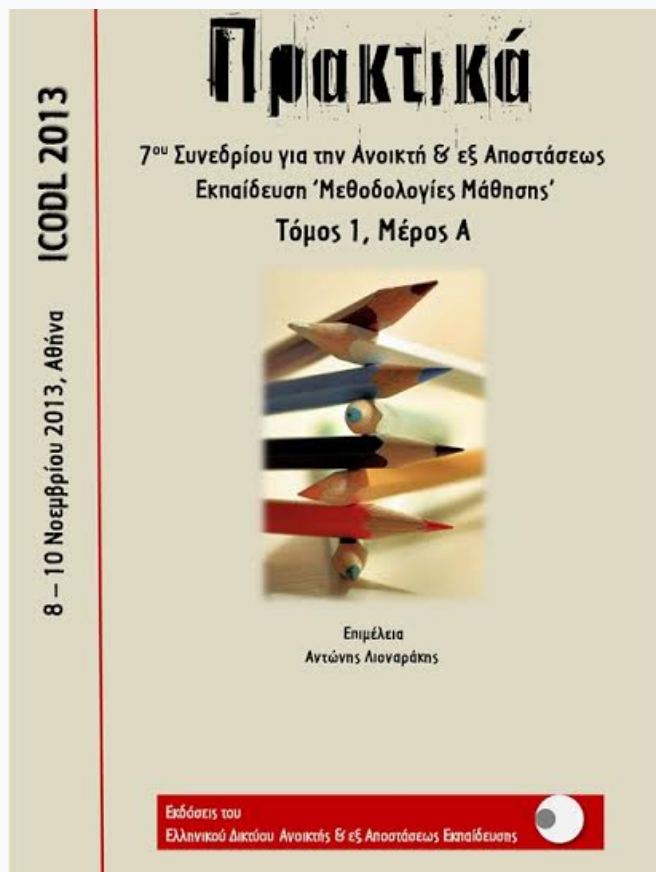

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 7, Αρ. 1Α (2013)

Μεθοδολογίες Μάθησης

Αναπτύσσοντας το μηχανισμό υποστήριξης των καθηγητών-συμβούλων της Θεματικής Ενότητας «Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης» του ΕΑΠ

Σοφία Παπαδημητρίου, Αντώνης Λιοναράκης, Κώστας Θεολόγου, Λίλα Λεοντίδου

doi: [10.12681/icodl.535](https://doi.org/10.12681/icodl.535)

Αναπτύσσοντας το μηχανισμό υποστήριξης των καθηγητών-συμβούλων της Θεματικής Ενότητας «Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης» του ΕΑΠ

Developing the supporting environment of tutor-counselors in “Geography, Human Geography and Material Culture in Europe” course at the Hellenic Open University

<p>Σοφία Παπαδημητρίου Δ/ση Εκπ.Ραδιοτηλεόρασης, ΥΠΑΙΘ, Υπ. Διδάκτορας Σχ. Ανθρ. Σπουδών, ΕΑΠ sofiapapadi@gmail.com</p>	<p>Αντώνης Λιοναράκης Αναπληρωτής Καθηγητής Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών ΕΑΠ alionar@eap.gr</p>
<p>Κώστας Θεολόγου Λέκτορας Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών, ΕΜΠ cstheol@central.ntua.gr</p>	<p>Λίλα Λεοντίδου Καθηγήτρια Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΕΑΠ leontidou@eap.gr</p>

Abstract

Courses and programs being delivered at a distance require a unique set of professional competences. Tutors in distance learning have a complicated and different role than those in a conventional educational system. This paper primarily aims to present the study which was conducted in 2012 during the course “*Geography, Human Geography and Material Culture of Europe*” of *European Culture Program* at the *Hellenic Open University*. It regards an *action research* exploring original difficulties of the course and developing new knowledge. In this context a supporting mechanism for tutor-counselors was developed using best practices in staff development and collaborative learning environments. The paper focuses on the design, development, and pilot implementation of the supporting mechanism. Using advanced learning technologies we emphasize in *Communities of Practice, Social and Professional Learning Networks* and *Open Educational Resources*, as well. Basic components of the supporting mechanism are three repositories: the first one includes teaching scenarios aiming to enhance active and collaborative learning; the second one contains the enrichment of the teaching material and the third one provides the best practices in social and professional learning networks.

Keywords: *Tutor-counselor, staff development, collaborative learning environments, Open Educational Resources, Professional Learning Networks*

Περίληψη

Τα προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης απαιτούν ένα μοναδικό σύνολο επαγγελματικών δεξιοτήτων από τους διδάσκοντες καθώς και ένα διαφορετικό ρόλο από αυτόν στη συμβατική εκπαίδευση. Το άρθρο αφορά τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε με επίκεντρο τους διδάσκοντες της Θεματικής Ενότητας (ΘΕ)

«Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης» (ΕΠΟ12) του ΠΣ Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του ΕΑΠ, το 2012 και αποτελεί μια έρευνα δράσης που στοχεύει στη διερεύνηση αυθεντικών προβλημάτων στη ΘΕ και στη διαδικασία ανάπτυξης νέας γνώσης. Στο πλαίσιο της έρευνας οικοδομήθηκε ένας μηχανισμός υποστήριξης των καθηγητών-συμβούλων της ΘΕ αξιοποιώντας καλές πρακτικές επαγγελματικής ανάπτυξης και συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης. Σε αυτό το άρθρο παρουσιάζονται ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η πιλοτική εφαρμογή του μηχανισμού υποστήριξης. Αξιοποιώντας τις προηγμένες τεχνολογίες μάθησης δίνεται έμφαση στις *Κοινότητες Πρακτικής και Μάθησης*, στα *Κοινωνικά Δίκτυα*, τα *Επαγγελματικά Δίκτυα* και *Περιβάλλοντα Μάθησης* και τους *Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους*. Ο μηχανισμός υποστήριξης συνίσταται από τρεις δεξαμενές: η πρώτη περιέχει τα σενάρια διδασκαλίας ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών συνεργατικής μάθησης, η δεύτερη περιέχει τον εμπλουτισμό του εποπτικού υλικού και η τρίτη δεξαμενή, περικλείει καλές πρακτικές κοινωνικών και επαγγελματικών δικτύων μάθησης.

Λέξεις-κλειδιά: *καθηγητής-σύμβουλος, επαγγελματική ανάπτυξη προσωπικού, συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης, Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι, Επαγγελματικά Δίκτυα Μάθησης*

1. Εισαγωγή

Η αξιοποίηση της επιθυμίας των φοιτητών να συζητούν για τις σπουδές τους και να εμπλέκονται ενεργά και στοχευμένα με το αντικείμενο των ΘΕ, αποτελεί πρόκληση για έναν καθηγητή-σύμβουλο (ΚΣ) να δημιουργήσει και να διευκολύνει συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης. Μελέτες για την εξ αποστάσεως Εκπαίδευση δείχνουν ότι οι φοιτητές δίνουν μεγάλη έμφαση στην ενεργητική μάθηση, γεγονός το οποίο συνάδει με την ευρύτερη έρευνα για την αποτελεσματική μάθηση των ενηλίκων. Οι αποτελεσματικοί φοιτητές είναι σε θέση να επεξεργάζονται ιδέες, να εφαρμόζουν έννοιες και να επιλύουν προβλήματα, να εμπλέκονται ενεργά με το εκπαιδευτικό υλικό, αντί να το προσεγγίζουν παθητικά. Οι περισσότεροι φοιτητές στο ΕΑΠ είναι δυνητικά παθητικοί και μελετούν διάφορες πηγές όπως τα κείμενα του εκπαιδευτικού υλικού της ΘΕ, συμπληρωματικό υποστηρικτικό υλικό όπως το Εναλλακτικό Διδακτικό Υλικό (ΕΔΥ), βιβλία και πηγές από το διαδίκτυο. Η επεξεργασία του υλικού και η αίσθηση ότι το «το κάνουν δικό τους» είναι προϋποθέσεις της ενεργητικής μάθησης.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στους διδάσκοντες στη ΘΕ «Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης» (ΕΠΟ12) του ΕΑΠ, αποτελεί μια έρευνα δράσης, η οποία προσπαθεί να απαντήσει σε ερωτήματα για τη συγκεκριμένη ομάδα των διδασκόντων και ιδιαιτέρως για την ανάγκη υποστήριξής τους στο πλαίσιο της διδασκαλίας στο ΕΑΠ. Οι ιδέες για τα σενάρια ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας συνδυάζουν καλές πρακτικές από τη σύγχρονη βιβλιογραφία και έρευνα με την εμπειρία των ΚΣ του ΕΑΠ. Οι καλές πρακτικές καταγράφηκαν σε επιμορφωτικές συναντήσεις, όπου διερευνήθηκαν διαφορετικοί τρόποι να διευκολύνουν τη μάθηση αξιοποιώντας πολυμορφικό εκπαιδευτικό υλικό και καινοτόμες μορφές ενεργητικής μάθησης.

Ξεκινώντας στο άρθρο με το πλαίσιο των συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης δίνουμε έμφαση στις *κοινότητες μάθησης και πρακτικής*, τους *Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους* και στο ρόλο των *Επαγγελματικών Δικτύων Μάθησης* στην αυτόμορφωση των καθηγητών-συμβούλων. Εστιάζοντας στο περιβάλλον του ΕΑΠ,

αναφέρεται ο ιδιαίτερος ρόλος των δια ζώσης συναντήσεων μεταξύ ΚΣ και φοιτητών κατά τη διάρκεια μιας ΘΕ. Στη συνέχεια αναπτύσσονται οι στόχοι, οι μέθοδοι, τα στάδια υλοποίησης της έρευνας δράσης καθώς και τα ευρήματά της. Ολοκληρώνοντας την έρευνα παράχθηκε ο *Συμβουλευτικός Οδηγός Καθηγητών-Συμβούλων της ΘΕ «Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης του ΠΣ Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του ΕΑΠ»*, αποτελούμενος από τρεις δεξαμενές- συνιστώσες, που περιέχουν σενάρια διδασκαλίας ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών συνεργατικής μάθησης, εμπλουτισμό του εποπτικού υλικού και καλές πρακτικές κοινωνικών και επαγγελματικών δικτύων μάθησης.

2. Συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης

2.1 Κοινότητες Μάθησης –Πρακτικής

Ως *Κοινότητα Μάθησης (Learning Community)* μπορεί να θεωρηθεί μια μικρή και ευέλικτη ομάδα, η οποία παρέχει πλούσια αλληλεπίδραση, ανταλλαγή και διαπραγμάτευση ιδεών, συγκρούσεις και ζυμώσεις μεταξύ των μελών της, τα οποία ενδιαφέρονται και ενθαρρύνουν ο ένας την επίδοση του άλλου. Στο πλαίσιο της, μπορεί να υποστηριχθεί η συνεργατική μάθηση. Σύμφωνα με το Juler (1990) «*εξΑΕ σημαίνει ότι δημιουργούνται κοινότητες μάθησης, στις οποίες διδάσκοντες και διδασκόμενοι συνδέονται και επικοινωνούν μεταξύ τους, όπου και αν βρίσκονται, μέσω δικτύων σχετικών με τις εκάστοτε περιστάσεις*». Οι αλληλεπιδράσεις των μελών μιας κοινότητας μάθησης είναι διαδικασίες διαρκώς εξελισσόμενες και όχι στατικές, ούτως ώστε να προσδίδουν στην ομάδα μια δυναμική διάσταση.

Οι *Κοινότητες Πρακτικής (ΚΠ, communities of practice)* αποτελούν ομάδες ανταλλαγής ιδεών και νέων πρακτικών, μοιράζονται ένα κοινό ενδιαφέρον (Lave & Wenger, 1991· Bruckman & Resnick, 1996) και παρέχουν πηγές πληροφοριών και αλληλοβοήθεια. Οι Lave και Wenger (1998) θεωρούν *κοινότητα πρακτικής*, μία οργανική κοινότητα ατόμων, που την ενώνουν κοινός στόχοι, κοινά ενδιαφέροντα και πρακτικές. Η συμμετοχή στην κοινότητα διαμορφώνει συνθήκες για μια γόνιμη αλληλεπίδραση, ανταλλαγή και διαπραγμάτευση ιδεών, συγκρούσεις και ζυμώσεις μεταξύ των μελών της, τα οποία ενδιαφέρονται και ενθαρρύνουν ο ένας την επίδοση του άλλου. Οι αλληλεπιδράσεις των μελών της είναι διαδικασίες διαρκώς εξελισσόμενες και μη στατικές, ούτως ώστε να προσδίδουν στην ομάδα μια δυναμική διάσταση.

Οι Moore & Kearsley (1996) θεωρούν ότι «*η παράμετρος της απόστασης στην εξΑΕ δεν πρέπει να προσλαμβάνεται ως γεωγραφική αλλά ως παιδαγωγική. Η απόσταση αναφέρεται στις εκπαιδευτικές σχέσεις που αναπτύσσονται σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Περισσότερες σχέσεις συνεπάγονται μικρότερη απόσταση*». Σε μια κοινότητα μάθησης αναπτύσσονται και πολλαπλασιάζονται θεαματικά οι εκπαιδευτικές σχέσεις. Οι κοινότητες μάθησης έχουν κερδίσει σημαντικό έδαφος στην έρευνα σχετικά με την εκπαίδευση από απόσταση (Palloff & Pratt, 1999· Riel, 1998· Wilson, 2001). Μια μετα-ανάλυση των Johnson & Johnson (1990) αναδεικνύει την αξία που προσθέτει η συνεργασία στη μάθηση:

- οι φοιτητές που λειτουργούν σε συνεργατικό, αντί σε ανταγωνιστικό, περιβάλλον μάθησης αποδίδουν περισσότερο,
- οι φοιτητές που λειτουργούν ενταγμένοι σε ομάδες επιλύουν τα προβλήματα ευκολότερα,
- οι φοιτητές που συμμετέχουν σε ομάδες αξιοποιούν περισσότερες τεχνικές και μετα-γνωστικές στρατηγικές,
- η συνεργατική μάθηση καλλιεργεί υψηλά επίπεδα συλλογισμού,

- σε ομάδες εργασίας παράγονται νέες ιδέες και καινοτόμες λύσεις πολύ περισσότερο σε σχέση με την ατομική προσπάθεια.

Η ανάπτυξη των *κοινωνικών δικτύων* (social networks) του Web2.0 στηρίζεται στη θεωρία των κοινοτήτων πρακτικής (ΚΠ). Η κοινωνικότητα των ανθρώπων για να εκδηλωθεί αρχικά χρειάζεται έναν λόγο, ο οποίος θεωρείται ένα «*κοινωνικό αντικείμενο*» ή «*εφαρμογή κοινωνικής δικτύωσης*» (social object) και γύρω από αυτό υποστηρίζεται η συνεργατική και ενεργητική μάθηση σε μια κοινότητα πρακτικής.

2.2 Αξιοποιώντας Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους

Μια μεγάλη κατηγορία ελεύθερα διαθέσιμων «*κοινωνικών αντικειμένων*» σήμερα είναι οι *Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι* (εφεξής, *ΑΕΠ*) - *Open Educational Resources* (*OER- 2002 UNESCO Forum*). ΑΕΠ θεωρούνται το ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό που προσφέρεται ελεύθερα, ανοικτά και νόμιμα στους εκπαιδευτικούς, φοιτητές, μαθητές και αυτο-διδασκόμενους για χρήση, επαναχρησιμοποίηση ή προσαρμογή με σκοπό τη διδασκαλία, τη μάθηση και την έρευνα. Παρουσιάζουν μια στρατηγική ευκαιρία να βελτιώσουν την ποιότητα της εκπαίδευσης όπως και να διευκολύνουν το διάλογο για την πολιτική της εκπαίδευσης, τη διάδοση της γνώσης και την οικοδόμηση ικανοτήτων. Οι ΑΕΠ περιλαμβάνουν:

- Μαθησιακό περιεχόμενο: πλήρεις σειρές μαθημάτων, περιεχόμενο των μαθημάτων, «*μαθησιακά αντικείμενα*» (*learning objects*), συλλογές, περιοδικά.
- Εργαλεία λογισμικού για την υποστήριξη της δημιουργίας, παροχής, χρήσης και βελτίωσης του ανοικτού μαθησιακού περιεχομένου συμπεριλαμβανομένης της αναζήτησης και της οργάνωσης του περιεχομένου.
- Συστήματα διαχείρισης μάθησης και περιεχομένου (*LMS, LCMS*), εργαλεία ανάπτυξης περιεχομένου και διαδικτυακές κοινότητες μάθησης (*ΔΚΜ*).
- Πόρους Εφαρμογής: άδειες πνευματικής ιδιοκτησίας για την προώθηση της ανοικτής δημοσίευσης του υλικού, τις αρχές του σχεδιασμού και της τοπικής προσαρμογής του περιεχομένου.
- Βέλτιστες πρακτικές: τεχνικές, μεθοδολογίες, διαδικασίες, κίνητρα, δημοσίευση, διανομή.

Ο όρος «*μαθησιακό αντικείμενο*» χρησιμοποιείται για να περιγράψει επαναχρησιμοποιήσιμες μονάδες ψηφιακού υλικού που μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία και στη μάθηση. Ένας από τους πιο δημοφιλείς ορισμούς του μαθησιακού αντικειμένου δόθηκε από τον David Wiley (2000): «*Οποιαδήποτε οντότητα, ψηφιακή ή μη, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί, επαναχρησιμοποιηθεί ή να αναφερθεί στο πλαίσιο τεχνολογικά υποστηριζόμενης μάθησης*».

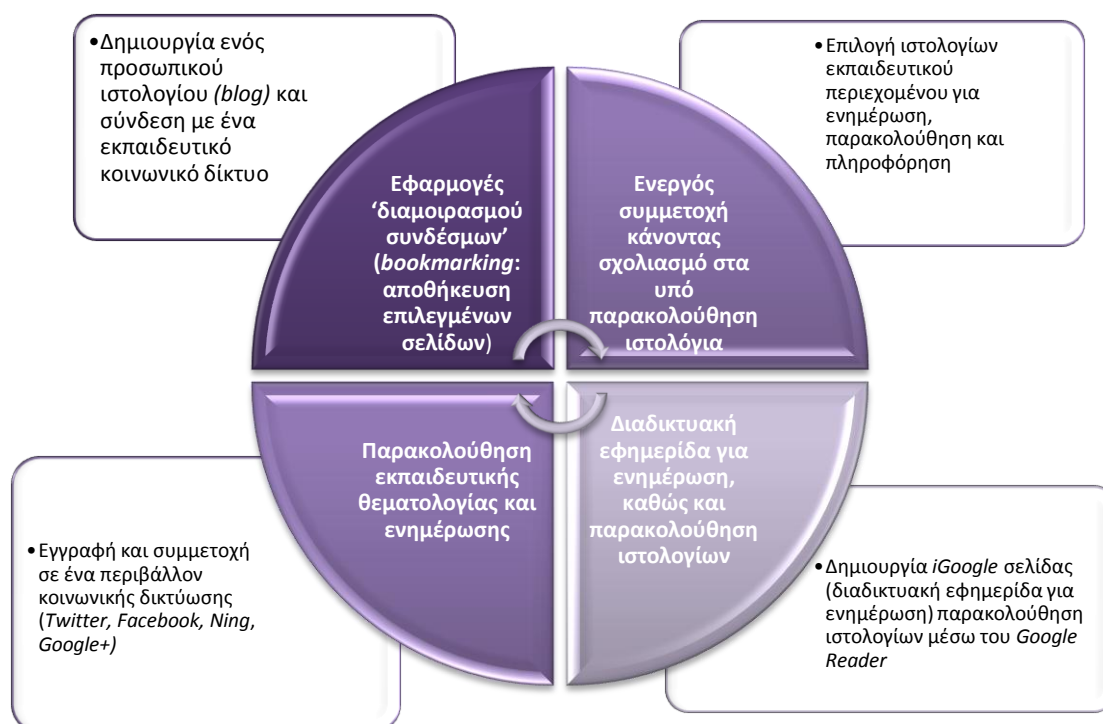
Οι ΑΕΠ εστιάζουν στην παραγωγή, αδειοδότηση, χρήση, επαναχρησιμοποίηση μαθησιακών πηγών και στην προσβασιμότητα τους από εκδόσεις ανοικτής πρόσβασης, ως *δημόσια αγαθά* (public good). Σύμφωνα με την UNESCO, «*η έννοια των ΑΕΠ περιγράφει οποιουδήποτε εκπαιδευτικούς πόρους (συμπεριλαμβανομένων των χαρτών, εκπαιδευτικό υλικό των προγραμμάτων σπουδών, διδακτικά βιβλία, βίντεο ροής (streaming video), εφαρμογές πολυμέσων, podcasts, και οποιαδήποτε άλλα υλικά που έχουν σχεδιαστεί για χρήση στη διδασκαλία και μάθηση) που είναι ανοικτά για χρήση από τους εκπαιδευτικούς και φοιτητές, χωρίς την ανάγκη να καταβάλουν δικαιώματα ή τέλη αδείας*». Οι ΑΕΠ δίνουν στον χρήστη ελεύθερη και δωρεάν προσπέλαση σε εκπαιδευτικές πηγές με την έγκριση να αναθεωρήσουν, επαναχρησιμοποιήσουν, αναμείξουν, επανα-διανείμουν (*revise, reuse, remix, redistribute*) το περιεχόμενό τους. Έχουν τη δυναμική να ελαττώσουν δραστικά το

κόστος των διδακτικών βιβλίων των προγραμμάτων σπουδών, κάνοντας τις ανώτατες σπουδές πιο προσιτές για εκατομμύρια φοιτητών.

2.3 Τα Επαγγελματικά Δίκτυα Μάθησης ως συνεργατικά περιβάλλοντα αυτό-μόρφωσης

Οι Boud και McDonald (1981) θεωρούν ότι η αποτελεσματική επαγγελματική ανάπτυξη των διδασκόντων θα πραγματοποιηθεί μόνο εάν είναι ουσιαστικά αυτοκατευθυνόμενη. Σε αυτό το πλαίσιο η μελέτη προσεγγίζει τα *Προσωπικά / Επαγγελματικά Δίκτυα Μάθησης (Personal / Professional Learning Networks, PLN)*.

Σχήμα 1: Οικοδόμηση ενός Προσωπικού Δικτύου Μάθησης

Τα δίκτυα αυτά οικοδομούνται με στόχο την ενημέρωση και το μοίρασμα εκπαιδευτικών θεμάτων, την ανταλλαγή γνώσεων, πόρων, εφαρμογών, τη συμμετοχή σε συζητήσεις με την παγκόσμια κοινότητα των διδασκόντων. Σύμφωνα με τη Nielsen (2008), ένας διδάσκων οικοδομεί σταδιακά ένα *Επαγγελματικό Δίκτυο Μάθησης (PLN)* ως εξής:

- Δημιουργία ενός προσωπικού ιστολογίου (*blog*) και σύνδεση με ένα εκπαιδευτικό κοινωνικό δίκτυο για συνεργασία, ανάπτυξη συζήτηση, αναζήτησης εφαρμογών και πηγών με εκπαιδευτικούς που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα. Η διαχείριση της πληροφορίας γίνεται με εφαρμογές "διαμοιρασμού συνδέσμων" (*bookmarking*: αποθήκευσης επιλεγμένων σελίδων) όπως τα *delicious*, το *diigo*, *livebinder*, *google bookmarks*.
- Επιλογή ιστολογίων εκπαιδευτικού περιεχομένου για ενημέρωση, παρακολούθηση και πληροφόρηση.
- Δημιουργία μιας *iGoogle* σελίδας που μπορεί να λειτουργήσει ως διαδικτυακή εφημερίδα για ενημέρωση, καθώς και παρακολούθηση ιστολογίων μέσω του *Google Reader*.
- Ενεργός συμμετοχή κάνοντας σχολιασμό στα υπό παρακολούθηση ιστολόγια.

- Εγγραφή και συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα κοινωνικής δικτύωσης, όπως τα *Twitter, Facebook, Ning, Google+* παρακολουθώντας την εκπαιδευτική θεματολογία και ενημέρωση.

Σύμφωνα με τον Utecht (2008) τα “*Στάδια υιοθέτησης ενός προσωπικού δικτύου μάθησης*” (*Stages of Personal Learning Network – PLN Adoption*), τα οποία κατέγραψε μέσα από τα προσωπικά του βιώματα, έχουν ως εξής:

- Στάδιο 1^ο «Εμβύθιση»: δημιουργία όλων των δικτύων με τα οποία συνδέσαι με ανθρώπους και ιδέες. Η συνεργασία και οι συνδέσεις απογειώνονται.
- Στάδιο 2^ο «Αξιολόγηση»: αξιολόγηση των κοινωνικών δικτύων και φιλτράρισμα – επιλογή αυτών, στα οποία επιθυμείς να αφιερώνεις το χρόνο του.
- Στάδιο 3^ο «Παντογνώστης»: προσκόλληση στη συνεχή πρόσβαση στην πληροφόρηση.
- Στάδιο 4^ο «Προοπτική»: αρχή της αντίληψης πως είναι αδύνατον να έχεις καθολική γνώση όλων των συμβάντων και αναγκαιότητα μιας προοπτικής.
- Στάδιο 5^ο «Ισορροπία»: το δίκτυο «συγκρατεί» τις πηγές πληροφόρησης και είναι διαθέσιμες, όποτε χρειαστεί.

3. Εστιάζοντας στο περιβάλλον του ΕΑΠ

Οι καθηγητές-σύμβουλοι στο ΕΑΠ, μέλη του Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού (εφεξής ΣΕΠ), προέρχονται στην πλειονότητά τους από τα συμβατικά Πανεπιστήμια και φέρουν την κουλτούρα της δια ζώσης διδασκαλίας και ιδιαιτέρως της διδακτικής πρακτικής της «διάλεξης». Διαθέτουν μεγάλη εμπειρία στο επιστημονικό τους πεδίο στη συμβατική εκπαίδευση, λίγοι όμως έχουν εμπειρία και ενημέρωση σε ζητήματα εξ αποστάσεως διδασκαλίας και οργάνωσης, λειτουργίας των Ανοικτών Πανεπιστημίων. Ωστόσο, το ΕΑΠ ακολουθεί εκ των πραγμάτων μια διδακτική και μαθησιακή μεθοδολογία διαφορετική από τα άλλα ΑΕΙ της χώρας και απαιτεί διαφορετικές πρακτικές και συνεπώς έναν διαφορετικό ρόλο των διδασκόντων του. Σε έρευνα που διεξάχθηκε με ομάδα εστίασης (focus group) 15 νέους ΣΕΠ συμμετεχόντων στην πιλοτική επιμόρφωση το Νοέμβριο, Δεκέμβριο του 2009 και κατά τη διάρκεια ημιδομημένης ομαδικής συνέντευξης στη λήξη της επιμόρφωσης, οι ΣΕΠ από τη συμβατική εκπαίδευση που διδάσκουν και στο ΕΑΠ αναφέρονται σε έναν «ομιχλώδη ρόλο», που επιθυμούν να γνωρίσουν βαθύτερα. Χαρακτηριστικά αναφέρουν «ήταν λίγο χαοτικό και ασαφές αυτό που είχα στο μυαλό μου» σχετικά με το έργο τους στην εξΑΕ και επιπλέον αναζητούν την αναγνώριση και πειθώ για την ιδιαιτερότητα του ΕΑΠ μέσα από επιμορφωτικές διαδικασίες (Παπαδημητρίου & Λιοναράκης, 2010a).

Οι φοιτητές του ΕΑΠ ανεξάρτητα από ηλικία και εμπειρίες καλούνται να σπουδάσουν σε ένα νέο και απαιτητικό περιβάλλον, στο οποίο θα χρειαστούν εκτός από την επιστημονική κατάρτιση των καθηγητών-συμβούλων, την υποστήριξή τους. Η υποστήριξη αυτή είναι πολυπαραμετρική, διότι καλύπτει όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων τους (μελέτη, οργανόγραμμα, χρονοδιάγραμμα, οργάνωση και συστηματική μελέτη, ακαδημαϊκές γραπτές εργασίες). Ο ρόλος του ΣΕΠ πρωταρχικά είναι να υποστηρίξει το ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο μελετούν οι φοιτητές του αυτόνομα. Ένα σημαντικό μέρος αυτής της υποστήριξης πραγματοποιείται στις *Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις* (ΟΣΣ), οι οποίες μαζί με τις *Γραπτές Εργασίες* αποτελούν τους «ακρογωνιαίους λίθους» του διδακτικού έργου του διδάσκοντα και της σχέσης που διαμορφώνει με τους φοιτητές (ΕΑΠ, 2000). Το ΕΑΠ έχει θεσμοθετήσει και παρέχει τη δυνατότητα για «πρόσωπο με πρόσωπο» επικοινωνία με τη μορφή των ΟΣΣ. Πρόκειται για προαιρετικές

συναντήσεις ανάμεσα στους φοιτητές και τον ΣΕΠ στο πλαίσιο μιας ΘΕ και επιτελούν ουσιώδη ρόλο στη διεργασία μάθησης. Κατά τη διάρκεια τους δεν πραγματοποιούνται συμπληρωματικά μαθήματα (ΕΑΠ, 2000), αλλά οι ΟΣΣ παρέχουν μια σημαντική ευκαιρία στην κατεύθυνση της ενεργητικής και συνεργατικής μάθησης.

Στις ΟΣΣ, κάθε ΣΕΠ θα πρέπει να ενεργοποιεί τους φοιτητές, να λύνει απορίες, να δημιουργεί ένα περιβάλλον αλληλεπίδρασης και συνεργασίας. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση τους δεν είναι απλές διαδικασίες: το πλήθος των φοιτητών που παρακολουθεί μπορεί να έχει διακυμάνσεις και κάθε φορά μπορεί να την παρακολουθούν διαφορετικοί φοιτητές. Ωστόσο, οι φοιτητές επενδύουν στις ΟΣΣ ταξιδεύοντας συχνά από μακριά και θυσιάζοντας πολλές ώρες για την παρακολούθησή τους. Συνεπώς, είναι σημαντικό ο ΣΕΠ να τις αξιοποιεί ώστε να εμπλέξει ενεργά τους φοιτητές μέσα σε συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης. Ο ΣΕΠ είναι καλό να σκέφτεται μέσα από τη λογική κάθε άσκησης ή δραστηριότητας, να έχει σαφείς στόχους και προθέσεις σχετικά με τη μαθησιακή εμπειρία που προτίθεται να παρέχει. Ενημερώνοντας τους φοιτητές για τους στόχους της ΟΣΣ, τους βοηθάει να κατανοήσουν την προσέγγισή του και να ευαισθητοποιηθούν στις δικές τους μαθησιακές διαδικασίες (Κόκκος, 1998). Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να συζητάει με τους φοιτητές την αξία της ενεργητικής - σε αντίθεση με την παθητική - μάθηση, όχι μόνο για την κατανόηση των ασκήσεων των δραστηριοτήτων στις ΟΣΣ, αλλά κυρίως για την ανάγκη τους να εμπλακούν ενεργά με το εκπαιδευτικό υλικό στην ατομική τους μελέτη (Λιοναράκης, 2001).

4. Η Έρευνα δράσης

Η έρευνα δράσης έγινε από τον Φεβρουάριο 2012 έως τον Μάιο του 2013. Ο πληθυσμός-στόχος της έρευνας δράσης είναι οι καθηγητές-σύμβουλοι της ΘΕ ΕΠΟ12 «Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης» από το Πρόγραμμα Σπουδών του ΕΑΠ, «Ευρωπαϊκός Πολιτισμός» με συντονίστρια την 4^η συγγραφέα αυτού του άρθρου. Τα κριτήρια επιλογής της ΘΕ ΕΠΟ12 είναι η διαθεματικότητα και διεπιστημονικότητά της, οι ανάγκες διαρκούς εμπλουτισμού και επικαιροποίησης του εποπτικού υλικού καθώς και ότι ανήκει στο πλέον μαζικό προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του ΕΑΠ, «Ευρωπαϊκός Πολιτισμός».

Η έρευνα δράσης στη ΘΕ ΕΠΟ12 έχει στόχους τη διερεύνηση αυθεντικών προβλημάτων στη ΘΕ και τη διαδικασία ανάπτυξης νέας γνώσης στο πλαίσιο ενός μηχανισμού υποστήριξής τους στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Ο μηχανισμός δεν επικεντρώνεται στο γνωστικό και επιστημονικό αντικείμενο του ΣΕΠ, αλλά στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές μεθοδολογίες που θα κάνουν την εργασία του πιο εύκολη και δημιουργική.

Σχετικά με το δεύτερο στόχο της έρευνας δράσης το ζητούμενο είναι, η ανάπτυξη προτάσεων για την υποστήριξη του ΣΕΠ της ΘΕ ΕΠΟ12 σύμφωνα με τα συμπεράσματα από προηγούμενες έρευνες στο ΕΑΠ και με την αξιοποίηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας και τάσεων στη διδασκαλία και μάθηση. Οι προτάσεις αφορούν:

- τον σχεδιασμό των ΟΣΣ με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα,
- τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη εναλλακτικών σεναρίων διδασκαλίας στις ΟΣΣ,
- τον εμπλουτισμό και επικαιροποίηση του εποπτικού υλικού,
- την ενίσχυση των συνεργατικών μεθόδων μάθησης,
- την αξιοποίηση των *Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων* ή άλλων μαθησιακών πηγών,

- την αξιοποίηση των κοινοτήτων μάθησης,
- την αξιοποίηση των *Επαγγελματικών Δικτύων Μάθησης*.

Σχήμα 2: Στάδια έρευνας δράσης ΘΕ ΕΠΟ12 του ΕΑΠ

4.1 Μέθοδοι

Η έρευνα δράσης προσπαθεί να απαντήσει σε ερωτήματα για τη συγκεκριμένη ομάδα των διδασκόντων και ιδιαιτέρως για την ανάγκη υποστήριξής τους στο πλαίσιο της διδασκαλίας στο ΕΑΠ. Αξιοποιήθηκε από την ΠΣΑ η *συμμετοχική παρατήρηση με δράση*, η οποία αποτελεί ένα βασικό κοινωνιολογικό εργαλείο της *έρευνας πεδίου (field work)*. Η *εθνογραφική συνέντευξη ή συνέντευξη βάθους* συνοδεύει και συμπληρώνει τη συμμετοχική παρατήρηση.

Στο πλαίσιο της συμμετοχικής παρατήρησης της ΠΣΑ πραγματοποιήθηκαν οι εξής επιμέρους ενέργειες: παρακολούθηση τέταρτης και πέμπτης ΟΣΣ, συμμετοχική παρατήρηση στη συνάντηση της Ομάδας Διδακτικού Προσωπικού (ΟΔΠ) της ΘΕ και συζήτηση με τα μέλη ΣΕΠ, μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού, των χρονοδιαγραμμάτων και του οδηγού σπουδών της ΘΕ.

Στην ΟΔΠ στις 22/4/2012, η ΠΣΑ ενημέρωσε τους ΣΕΠ για τους στόχους της έρευνας και ζητήθηκε η «εμπειρογνομοσύνη» τους με τις απόψεις τους και εκπαιδευτικό υλικό και που χρησιμοποιούν στις ΟΣΣ ή γενικότερα για την υποστήριξη της διδασκαλίας τους στη ΘΕ και η συγκέντρωση των προτάσεων και των ιδεών για την ανάπτυξη μιας δεξαμενής καλών πρακτικών. Επίσης, η ΠΣΑ συμμετείχε στις 4^η και 5^η ΟΣΣ του τμήματος ΑΘΗ 5 στις 31/3/2012 και 19/5/2012, αντίστοιχα, με ΣΕΠ τον 3^ο συγγραφέα αυτού του άρθρου. Κατά τη διάρκεια της 5^{ης} ΟΣΣ έγινε η πιλοτική εφαρμογή ενεργητικής εκπαιδευτικής πρακτικής, η οποία σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της εφαρμογής της μεθοδολογίας της εξΑΕ στο γνωστικό αντικείμενο.

Τα εργαλεία συλλογής δεδομένων είναι:

- οι συνεντεύξεις από τη συντονίστρια και μέλη ΣΕΠ της ΘΕ,
- τα στοιχεία από τις προτάσεις και τις ιδέες των ΣΕΠ για την ανάπτυξη μιας δεξαμενής καλών πρακτικών στη ΘΕ,

- ο οδηγός σπουδών, τα χρονοδιαγράμματα μελέτης, το εκπαιδευτικό υλικό της ΘΕ,
- τα στοιχεία της παρατήρησης, οι δράσεις που παράχθηκαν μέσα στην ομάδα των φοιτητών, οι άτυπες συνεντεύξεις και συλλογικές συζητήσεις που καταγράφηκαν με τη συμμετοχή της ΠΣΑ στις δια ζώσης συναντήσεις.
- η αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής της ενεργητικής εκπαιδευτικής πρακτικής στην 5η ΟΣΣ από τους φοιτητές του τμήματος ΑΘΗ 5 της ΕΠΟ12.

Η αρχική συνέντευξη με τη συντονίστρια της ΘΕ και μέλος ΣΕΠ της ΘΕ, δηλ. την 4^η και τον 3^ο συγγραφέα αυτού του άρθρου, αντίστοιχα, ο οποίος είναι παράλληλα μέλος ΔΕΠ συμβατικού Πανεπιστημίου, κατέγραψε τις ανάγκες υποστήριξης των ΣΕΠ της ΘΕ με εποπτικό υλικό και επικαιροποίηση του υπάρχοντος υλικού και με ενημέρωση και εφαρμογή ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών στις ΟΣΣ, αξιοποιώντας εμπλουτισμένο υλικό χαρτογράφησης των χαρακτηριστικών του πληθυσμού, χάρτες ή φωτογραφίες καθώς και οπτικές αναπαραστάσεις. Επιπλέον τέθηκε το θέμα των πνευματικών δικαιωμάτων του εποπτικού υλικού.

Στην 4η ΟΣΣ στις 31/3/2012 της ΘΕ έγινε συμμετοχική παρατήρηση από την ΠΣΑ και σύντομη αναφορά στον σχεδιασμό της πιλοτικής ενεργητικής τεχνικής. Σύμφωνα με τον απολογισμό της ΟΣΣ από τον διδάσκοντα: *«η ερευνήτρια αναφέρθηκε σε χρήσιμες διαδικτυακές πηγές-σχετικές με διάφορα μεγέθη των πόλεων- στις οποίες μπορούν να ανατρέχουν οι φοιτητές της ΕΠΟ 12. Ήταν μια ενδιαφέρουσα ΟΣΣ εμπάθυνσης στην σύνθετη και σύγχρονη θεματική της ενότητας ΕΠΟ 12, που κέντρισε το ενδιαφέρον και προσέελκυσε τη ζωνρή συμμετοχή των φοιτητών».*

Στην ΟΔΠ της ΕΠΟ12 στις 22/4/2012 έγινε ενημέρωση για το πλαίσιο της έρευνας στο σύνολο των διδασκόντων της ΘΕ και ζητήθηκαν οι προτάσεις των διδασκόντων για τη δημιουργία συν-αντίληψης και εκπαιδευτικών σεναρίων καθώς και η συγκέντρωση υλικού από το σχεδιασμό των ΟΣΣ που χρησιμοποιούν ήδη οι διδάσκοντες. Η συγκέντρωση υλικού και οι προτάσεις συμφωνήθηκε να αποσταλούν στην ΠΣΑ με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Σε αυτήν την πρόσκληση ανταποκρίθηκαν οι μισοί διδάσκοντες της ΘΕ αποστέλλοντας παρουσιάσεις, στοχοθεσία και πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό που αξιοποιούν στις ΟΣΣ.

4.2 Αναπτύσσοντας τη μεθοδολογία της εξΑΕ στη ΘΕ ΕΠΟ12

4.2.1 Σχεδιασμός σεναρίων

Με βάση τις απόψεις και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των διδασκόντων της ΘΕ ΕΠΟ12, του υλικού που χρησιμοποιούν και συγκεντρώθηκε κατά τη διενέργεια των ΟΣΣ σχεδιάστηκε η υποστήριξη των ΣΕΠ στο επίπεδο των στόχων των ΟΣΣ και στο επίπεδο επικαιροποίησης του εποπτικού υλικού. Με τον προσδιορισμό των στόχων κάθε ΟΣΣ θα επιτευχθεί:

- Η ομοιομορφία ή ομογένεια των ΟΣΣ που οφείλεται στο διαφορετικό επιστημονικό υπόβαθρο καθενός ΣΕΠ.
- Ο ακαδημαϊκός προσανατολισμός της μελέτης των φοιτητών σε κάθε φάση του χρονοδιαγράμματος.
- Η διευκόλυνση του Συντονιστή της ΘΕ και του Ακαδημαϊκού Υπευθύνου του ΠΣ.

Ο εμπλουτισμός του εποπτικού υλικού έγινε με την αξιοποίηση *Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων*, δυναμικών και στατικών ψηφιακών χαρτών από έγκριτους οργανισμούς και Πανεπιστήμια καθώς και εφαρμογές του Web2.0. Για την υποστήριξη της κοινότητας μάθησης σχεδιάστηκε ένα σενάριο, το οποίο αναπτύσσεται σε όλες τις ΟΣΣ, βάσει των καλών πρακτικών που έχουν καταγραφεί.

Η υποστήριξη των ΣΕΠ της ΘΕ ΕΠΟ12 σχεδιάστηκε να πραγματοποιηθεί εφαρμόζοντας τη μεθοδολογία της εξΑΕ στο γνωστικό αντικείμενο ως εξής:

- να αναπτυχθούν τουλάχιστον 3 διαφορετικές ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές για κάθε ΟΣΣ δηλ. 3 σενάρια διδασκαλίας,
- κάθε ΣΕΠ θα έχει τη δυνατότητα να υλοποιεί όποιες επιθυμεί, ή να τις προσαρμόζει αναλόγως με το ακαδημαϊκό προφίλ του,
- κάθε σενάριο θα προσεγγίζει ένα σύνολο στόχων, όχι απαραίτητα όλων των διδακτικών στόχων.

Σχήμα 3: Αξιοποίηση μαθησιακών πηγών σε τεχνικές ενεργητικής μάθησης

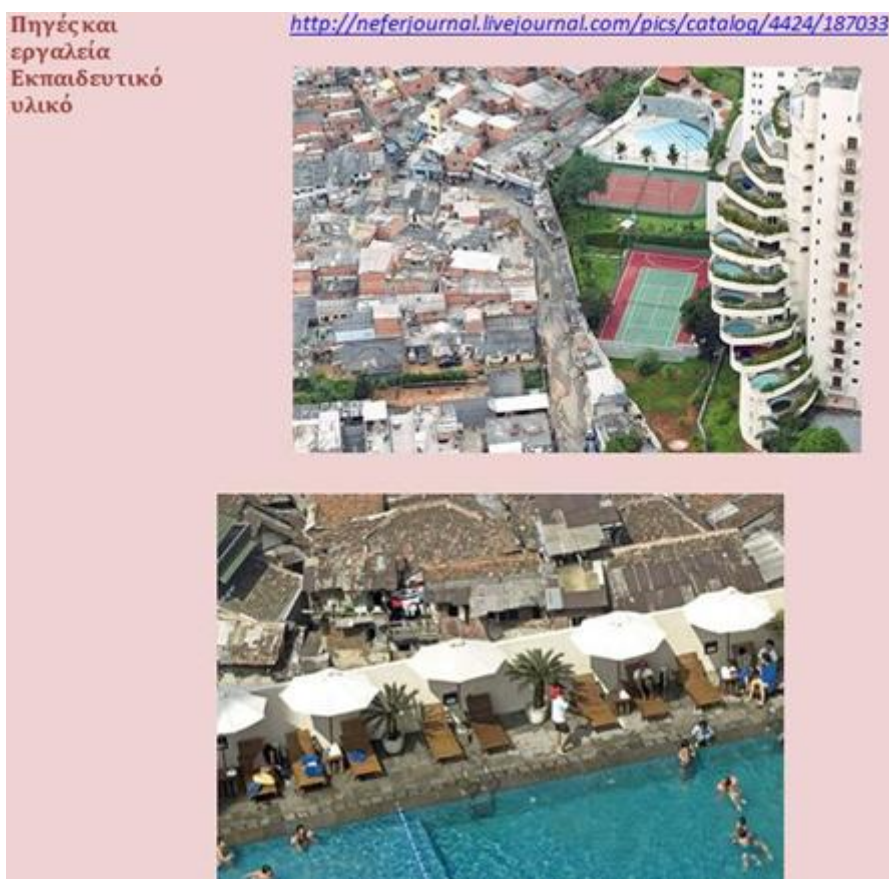
4.2.2 Ανάπτυξη σεναρίων ενεργών εκπαιδευτικών τεχνικών

Σύμφωνα με την έρευνα στο ΕΑΠ σχετικά με τις ΟΣΣ, τον σχεδιασμό τους με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, τις προτάσεις ερευνών για τη βελτίωση και τις προτάσεις εναλλακτικών σεναρίων ΟΣΣ, σε συνδυασμό με την ενίσχυση συνεργατικών μεθόδων μάθησης μέσα από τα «κοινωνικά αντικείμενα», τους Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους ή άλλες μαθησιακές πηγές, αναπτύχθηκαν προτάσεις για την υποστήριξη του ΚΣ της ΘΕ ΕΠΟ12 με εναλλακτικά σενάρια διδασκαλίας στις ΟΣΣ. Τα εναλλακτικά σενάρια διδασκαλίας στις ΟΣΣ δίνουν έμφαση:

- στην καλλιέργεια κινήτρων για ενεργοποίηση της συμμετοχής,
- στην καλλιέργεια κλίματος αναγνώρισης και αποδοχής,
- στην καλλιέργεια επικοινωνίας και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων,
- στην αξιοποίηση των προηγούμενων γνώσεων και εμπειριών των φοιτητών
- στη διαμόρφωση ελκυστικών περιβαλλόντων μάθησης και τη σύνδεσή τους με τα καθημερινά περιβάλλοντα
- στο σχεδιασμό και την οργάνωση ευκαιριών για πλούσιες εμπειρίες μάθησης

Οι εκπαιδευτικές τεχνικές που συνδυάστηκαν με τα «Κοινωνικά Αντικείμενα» και αναπτύχθηκαν σε σενάρια διδασκαλίας ήταν οι ακόλουθες: καταιγισμός ιδεών, χιονοστιβάδα, συζήτηση, Debates, παιχνίδι ρόλων, μελέτη περίπτωσης, ομάδες εργασίας, προσομοίωση (Maggie Coats, 1992).

Εικόνα 1: Πηγές 2ου σεναρίου 3ης ΟΣΣ: «Παγκοσμιούπολεις και Megacities»

Αρχικά έγινε ο σχεδιασμός μιας ενεργητικής εκπαιδευτικής τεχνικής (σενάριο διδασκαλίας), η οποία συνδύαζε οπτικοποίηση με δυναμικούς χάρτες και ομαδική εργασία για να αξιοποιηθεί ως «πρότυπος». Στην 5η και τελευταία ΟΣΣ της ΘΕ το 2012 πραγματοποιήθηκε η πιλοτική εφαρμογή της ενεργητικής εκπαιδευτικής τεχνικής, η οποία στηρίχθηκε στην αξιοποίηση δυναμικών ψηφιακών χαρτών και στην ομαδική εργασία (ενεργητική και συνεργατική μάθηση). Ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση της εκπαιδευτικής τεχνικής με τίτλο «Παγκόσμιοι Θεματικοί Χάρτες» είχε την εξαιρετικά θετική ανταπόκριση των φοιτητών.

Η ανατροφοδότηση των φοιτητών και του ΣΕΠ από την πιλοτική εφαρμογή της εκπαιδευτικής τεχνικής αξιοποιήθηκε στο σχεδιασμό των επομένων εκπαιδευτικών σεναρίων. Ο γραπτός σχολιασμός των φοιτητών που έστειλαν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο παρατίθεται στο τέλος της ενότητας αυτής.

Μετά την αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής σχεδιάστηκαν ένα σύνολο σεναρίων για τον μηχανισμό στήριξης, ο οποίος περιλαμβάνει την υποστήριξη των ΟΣΣ με ανάπτυξη σεναρίων ενεργών εκπαιδευτικών τεχνικών και τον εμπλουτισμό – επικαιροποίηση του εποπτικού υλικού.

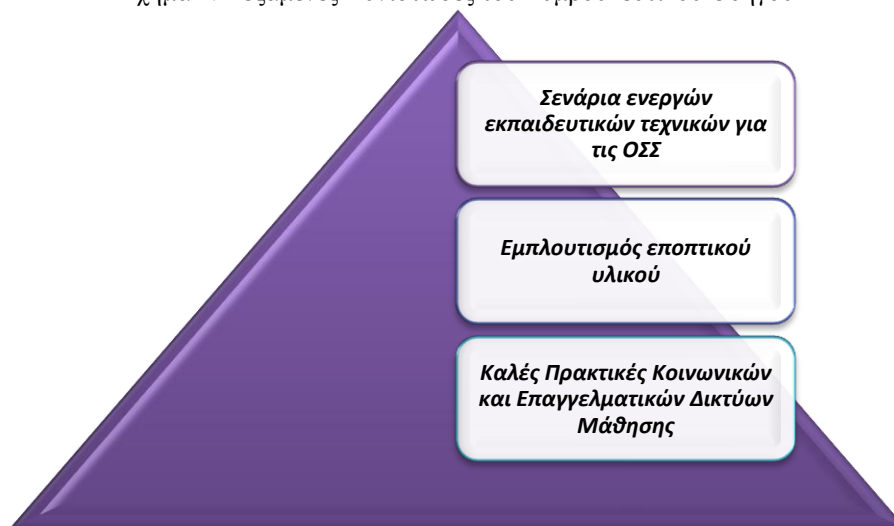
Το πρότυπο για την ανάπτυξη σεναρίων ενεργών εκπαιδευτικών τεχνικών με στόχο την υποστήριξη των ΟΣΣ ακολουθεί το πρότυπο παιδαγωγικού σχεδιασμού του *Phoebe Pedagogic planner*¹ που αναπτύχθηκε από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και το JISC² (2006-2012) με προσανατολισμό τη μάθηση μετά την υποχρεωτική

¹ <http://www.phoebe.ox.ac.uk/>

² <http://www.jisc.ac.uk> - Joint Information Systems Committee: ο εμπειρογνώμων της Μεγ.Βρετανίας σε θέματα Πληροφορίας, Ψηφιακών Τεχνολογιών και Έρευνας.

εκπαίδευση και κυρίως την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση και τη Συμπληρωματική εκπαίδευση. Το πρότυπο είναι διαθέσιμο στο Διαδίκτυο³ και περιλαμβάνει τα πεδία όπως περιγράφονται στον Πίνακα 1 του Παραρτήματος. Τα 4 επίπεδα προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων ακολουθούν τους 4 πυλώνες εκπαίδευσης της Έκθεσης της διεθνούς επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, υπό την προεδρία του Jacques Delors (*Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της*, Εκδόσεις UNESCO Παρίσι 1996) στα επίπεδα Γνώσεων/Δεξιοτήτων-Ικανοτήτων/Στάσεων/Αξιών όπως περιγράφονται στον Πίνακα 2 του Παραρτήματος.

Σχήμα 4: Δεξαμενές-Συνιστώσες του Συμβουλευτικού Οδηγού

Τα σενάρια που αναπτύχθηκαν παρουσιάζονται στο Μέρος I του Μηχανισμού Υποστήριξης με τίτλο «Συμβουλευτικός Οδηγός Καθηγητών-Συμβούλων της ΘΕ «Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης (ΕΠΟ12) του ΠΣ Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του ΕΑΠ» και το περιεχόμενό του ενδεικτικά στον Πίνακα 3 του Παραρτήματος. Στο Μέρος III του Μηχανισμού παρουσιάζονται οι Καλές Πρακτικές Κοινωνικών και Επαγγελματικών Δικτύων Μάθησης και το περιεχόμενό του ενδεικτικά στον Πίνακα 4 του Παραρτήματος.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία σεναρίων αποτελεί η «Συγκρότηση Κοινότητας Μάθησης», οι φάσεις υλοποίησης της οποίας διέρχονται και από τις 5 ΟΣΣ. Σε κάθε ΟΣΣ δίνεται η δυνατότητα να υποστηριχθεί ενεργά με συγκεκριμένο σενάριο η εικονική κοινότητα των φοιτητών. Η εικονική κοινότητα προτείνεται να έχει δημιουργηθεί με την έναρξη της Θεματικής Ενότητας είτε σε κάποιο από τα διαθέσιμα Ανοικτά Περιβάλλοντα Συνεργατικής Μάθησης όπως *Google Docs (Google Drive)*, *Wiki*, *facebook group*, Ιστολόγιο στις πλατφόρμες *Blogger* ή *Wordpress* είτε σε κάποιο από τα Συνεργατικά Περιβάλλοντα Μάθησης στο ΕΑΠ, όπως *Forum*, *Moodle*, *Lams*.

4.3 Εμπλουτισμός – επικαιροποίηση του εποπτικού υλικού

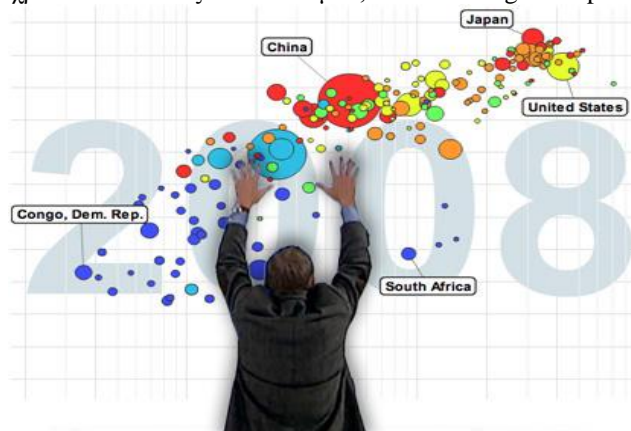
Στο Συνοδευτικό Βιβλίο (Λεοντίδου, 2011) και στο ΕΔΥ υπάρχει εποπτικό υλικό, αλλά ελάχιστο στο Εγχειρίδιο Μελέτης (Λεοντίδου επιμ., 2013) και σε διάφορα συνοδευτικά άρθρα (Θεολόγου 2008 α, β). Η ΠΣΑ επικαιροποίησε και εμπλούτισε το υλικό, με τη συνεργασία των καθηγητών – συμβούλων και της συντονίστριας της ΘΕ, αξιοποιώντας:

³

<http://www.phoebe.ox.ac.uk/browseGuidance.php>

1. Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους⁴
  - Open Learn, Open University
  - Εργαλεία Μάθησης (Learning tools-University of British Columbia)⁵- MORIL
  - MERLOT, the Multimedia Educational Resource for Learning and Online Teaching
2. Συλλογές Βίντεο από έγκριτους και αξιόπιστους φορείς και παραγωγούς
  - Europeana
  - Εκθετήριο του Google Earth
  - The Google Art project
  - TED talks
  - EPT – APXEIO, Η ραδιοτηλεοπτική μας κληρονομιά
  - National Geographic
  - Εκπαιδευτική Ραδιοτηλεόραση
3. Δυναμικοί Ψηφιακοί Χάρτες
  - University of Sheffield
  - University of Michigan
  - Karolinska Institutet, Division of Global Health
  - Gapminder Foundation (Στοκχόλμη)
  - Guardian
  - Google Earth
  - United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division
4. Ψηφιακοί Χάρτες
  - University of Sheffield
  - University of Michigan
5. Ψηφιοποιημένοι Παλαιοί Χάρτες
  - JISC
  - Univesrity of Portsmouth
  - Klokian Technologies
  - Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Τέξας
  - Department of Geography, the Hebrew University of Jerusalem and the Jewish National and University Library
6. Συλλογές Μορφών απεικόνιση

Εικόνα 2: «200 χρόνια που άλλαξαν τον κόσμο», Hans Rosling @ Gapminder Foundation

⁴ <http://www.ocwconsortium.org/en/courses/search>

⁵ <http://www.learningtools.arts.ubc.ca/>

Το εποπτικό υλικό παρουσιάζεται στο Μέρος II του Μηχανισμού Υποστήριξης και το περιεχόμενό του ενδεικτικά στον Πίνακα 5 του Παραρτήματος.

4.4 Εφαρμογή διδακτικής πρακτικής στην ΕΠΟ12

Στην 5η ΟΣΣ της ΘΕ (Απρίλιος 2012) πραγματοποιήθηκε η εφαρμογή ενεργητικής εκπαιδευτικής τεχνικής, η οποία στηρίχθηκε στην αξιοποίηση δυναμικών ψηφιακών χαρτών και στην ομαδική εργασία (ενεργητική και συνεργατική μάθηση). Ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση της εκπαιδευτικής τεχνικής με τίτλο «Παγκόσμιοι Θεματικοί Χάρτες» έγινε από την ερευνήτρια με ιδιαίτερα θετική ανταπόκριση των φοιτητών. Η ανατροφοδότηση των φοιτητών έγινε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και καταγράφει τις πιο κάτω απόψεις και προβληματισμούς:

Ε.Ρ.: "Πιστεύω ότι η τεχνική που εμφανίστηκε στην τάξη με τον διαχωρισμό των φοιτητών σε ομάδες αλλά και ο ηλεκτρονικός χάρτης βοήθησαν αρκετά στο να γίνει ένας σαφής διαχωρισμός των προβλημάτων που εξετάσαμε. Αυτό που μου άρεσε ήταν η όλη δραστηριότητα που σίγουρα θα βοηθήσει τα όσα είπαμε στη τάξη να συγκρατηθούν στη μνήμη μου και να μην αποτελούν στείρα γνώση. Θα μπορούσα να προτείνω διάφορα πράγματα που έχω σκεφτεί αλλά δυστυχώς σε δυο μέρες γράφουμε το μάθημα και δεν υπάρχει ο χρόνος. Η όλη εμπειρία ήταν πολύ ενδιαφέρουσα.

Και όπως είπε η συμφοιτήτρια, Μ.Σ.: "Αν υπήρχε αυτό το σύστημα στα Ελληνικά σχολεία σίγουρα θα ήμουν πολύ καλύτερη μαθήτρια ". Ελπίζω να σας βοήθησα έστω και λίγο".

"Έχω σκεφτεί μερικά πράγματα για πως μπορεί να γίνει το μάθημα στο ΕΑΠ καλύτερο. Το ένα είναι το θέμα με τις εργασίες που μας βάζουν. Δεν λέω είναι καλές και σίγουρα μαθαίνουμε μερικά πράγματα αλλά αν εγώ μπορούσα να αλλάξω κάτι αυτό θα ήταν αντί για 4 θα πρότεινα 3 εργασίες και η τρίτη να είναι ομαδική. Να υπάρχει μια ομάδα που να κάνει ένα θέμα, το οποίο να το παρουσιάζει στους υπολοίπους. Να κάνει εκτενέστερη έρευνα όχι μόνο σε βιβλιογραφία αλλά και στην πραγματικότητα (π.χ. για το θέμα της μετανάστευσης που είχαμε φέτος θα μπορούσαμε να πάρουμε συνεντεύξεις από ξένους, να δούμε τη ζωή τους. Ή ακόμη και συνεντεύξεις από ειδικούς). Πιστεύω ότι όταν κάτι το ζεις ή το διδάσκεις το μαθαίνεις καλύτερα. Το παραπάνω τα έχει και τα δύο. Και έρευνα, ψάξιμο αλλά και "διδασκαλία" αφού η ομάδα θα μπορεί να παρουσιάσει τη δουλειά του στους υπολοίπους και να εξηγήσει την έρευνα που έκανε αλλά και να απαντήσει σε ρωτήσεις.

Ένα άλλο θέμα είναι ότι σε γενικές γραμμές ως φοιτητές του ΕΑΠ δεν έχουμε πολύ σχέση με την ψηφιακή τεχνολογία (και δεν εννοώ μόνο το ίντερνετ που πλέον αποτελεί βασικό στοιχείο) αλλά όλα αυτά που μας παρουσιάσατε εσείς κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Εμείς δεν είχαμε ιδέα για αυτές τις εφαρμογές. Ίσως το ΕΑΠ θα έπρεπε να αφιερώνει λίγο χρόνο στο να εξοικειωθούμε με όλα αυτά".

Ε.Ρ.: "Η εκπαιδευτική τεχνική με την με την αξιοποίηση των ψηφιακών χαρτών ήταν ιδιαίτερα πρωτότυπη και εποικοδομητική. Μας έδινε τη δυνατότητα να έχουμε άμεση πρόσβαση σε στοιχεία και στατιστικές για την άμεση διεξαγωγή νοημάτων και συμπερασμάτων. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει μια μορφή απεικόνισης για την ανάλυση τέτοιων σύνθετων θεμάτων. Για το λόγο αυτό βρήκα πως αυτός ο τρόπος εκπαιδευτικής προσέγγισης είναι πολύ αξιόλογος και θα πρέπει εκτενώς να χρησιμοποιείται σε πολλά μαθήματα."

*Σ.Μ.: "Αν και καθυστερημένα, απαντώ ότι η συγκεκριμένη διαδικασία ήταν ενδιαφέρουσα γιατί συνδίασε την **ομαδικότητα** (κάτι που λείπει από το ΕΑΠ) με την προσπάθεια μελέτης ψηφιακών χαρτών (επίσης κάτι στο οποίο ελάχιστοι φοιτητές δίνουν σημασία)".*

*Ι.Σ.: "Θεωρώ ότι θα ήταν περισσότερο αποδοτική εάν συμπεριλαμβάνονταν στις δύο πρώτες ΟΣΣ της ΕΠΟ 12, ίσως και με μια **μεγαλύτερη εμπλοκή** των φοιτητών (προετοιμασία λίγες μέρες πριν υλικού από το σπίτι, χωρισμός των φοιτητών σε ομάδες από πριν για να δουλέψουν το υλικό τους...κ.α.). Γνώμη μου είναι ότι **οτιδήποτε προάγει την συνεργασία ανάμεσα στον διδάσκοντα και τους φοιτητές του ΕΑΠ αλλά έχει ταυτόχρονα και μια σύγχρονη οπτική στα πράγματα μόνο θετική ανταπόκριση μπορεί να έχει**".*

5. Συμπεράσματα

Οι καθηγητές-σύμβουλοι του ΕΑΠ προέρχονται κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (της τάξεως του 80%) από τη συμβατική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εργαζόμενοι παράλληλα στα παραδοσιακά Πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν συνήθως τη διδασκαλία τους στο ΕΑΠ ως μια δευτερεύουσα εργασία και, συνήθως, την εντάσσουν στα ακαδημαϊκά καθήκοντά τους με τρόπο μάλλον διεκπεραιωτικό και ίσως υποβαθμισμένο ποιοτικά. Παγιωμένες πεποιθήσεις και στερεότυπα από την τριβή τους με τη συμβατική εκπαίδευση συνοδεύουν τη διδασκαλία τους και στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο και την ενασχόλησή τους με την διόρθωση και τον σχολιασμό των ΓΕ. Ωστόσο τόσο η βιβλιογραφική επισκόπηση, όσο και η έρευνα στους φοιτητές του ΕΑΠ, αναδεικνύει ως απαραίτητη, μια διαφορετική προσέγγιση της μάθησης με την ενεργητική συμμετοχή, το διάλογο, το μοίρασμα μέσα σε κοινότητες μάθησης όπου οι φοιτητές έχουν την ευκαιρία να αναζητούν και να θέτουν σημαντικά ερωτήματα.

Τα σχόλια των φοιτητών που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή του σεναρίου διδασκαλίας ήταν ιδιαίτερος ενισχυτικός στην κατεύθυνση της αξιοποίησης ενεργητικών τεχνικών μάθησης στις ΟΣΣ. Το περιβάλλον υποστήριξης που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της μελέτης παρέχει στον ΚΣ μια δεξαμενή ενεργητικών τεχνικών μάθησης ώστε στην ΟΣΣ να δημιουργείται ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και ενεργοποίησης των φοιτητών. Τα σενάρια των ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών που αναπτύχθηκαν είναι στοχευμένα στη ΘΕ ΕΠΟ12 του ΕΑΠ αλλά έχουν τη δυνατότητα επέκτασης και γενίκευσης σε ΘΕ των Προγραμμάτων Σπουδών του Ευρωπαϊκού και του Ελληνικού Πολιτισμού.

Η αξιοποίηση πολλαπλών μορφών απεικόνισης στα σενάρια είχε επίσης θετική ανταπόκριση στους φοιτητές. Το περιβάλλον υποστήριξης παρέχει μια δεξαμενή πηγών μάθησης διαθέσιμων σε ψηφιακή μορφή, οι οποίες εμπλουτίζουν και επικαιροποιούν το υπάρχον εποπτικό υλικό της ΘΕ και μπορούν να συνδυαστούν με τις ενεργητικές τεχνικές. Ο ΚΣ έχει έτσι την ευελιξία να τροποποιεί και να προσαρμόζει τα σενάρια στο δικό του διδακτικό προφίλ.

Μεταξύ των πηγών μάθησης αξιοποιήθηκαν ΑΕΠ ως κοινωνικά αντικείμενα με στόχο τη συνεργατική μάθηση. Το ΕΑΠ συμμετέχει ήδη στο έργο «*Innovative OER in European HE*»⁶ καταγράφοντας επιτυχημένες πρακτικές που εφαρμόζονται στο ακαδημαϊκό χώρο της Ελλάδας και μέσω της *Μονάδας Εσωτερικής Αξιολόγησης και Επιμόρφωσης* συμβάλλει στη δημιουργία πλαισίου αξιολόγησης των ΑΕΠ. Το ΕΑΠ έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει περαιτέρω τα πλεονεκτήματα των ΑΕΠ ώστε να προσφέρει ελεύθερη πρόσβαση σε διαδικτυακές πηγές, μείωση του κόστους για τους φοιτητές, συμβολή στη διεθνή κοινότητα, αξιοποίηση συνεργατικών μεθόδων, ενθάρρυνση της παιδαγωγικής καινοτομίας, επιτυγχάνοντας έτσι τη συνεχή επικαιροποίηση του εκπαιδευτικού υλικού του. Οι *Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι* προσφέρουν λύση στο θέμα των πνευματικών δικαιωμάτων του εποπτικού υλικού εφόσον δίνουν στον χρήστη ελεύθερη και ανέξοδη προσπέλαση σε εκπαιδευτικές πηγές με την έγκριση να αναθεωρήσουν, επαναχρησιμοποιήσουν, αναμείξουν, επαναδιανείμουν (*revise, reuse, remix, redistribute*) το περιεχόμενό τους.

Στο περιβάλλον υποστήριξης προτάθηκε η δημιουργία ενός *Επαγγελματικού Δικτύου και Περιβάλλοντος Μάθησης* για το ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο των ΚΣ της ΘΕ ΕΠΟ12 στοχεύοντας στην αυτο-κατευθυνόμενη επαγγελματική ανάπτυξη των διδασκόντων (Boud & McDonald, 1981). Το ΕΑΠ μπορεί να αξιοποιήσει περαιτέρω τα Επαγγελματικά Δίκτυα και Περιβάλλοντα Μάθησης για την υποστήριξη των

⁶ <http://www.oer-quality.org/innovative-oer-in-european-higher-education/>

διδασκόντων επεκτείνοντας την εφαρμογή που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας στη ΘΕ ΕΠΟ12.

Προτάσεις για να ξεπεραστεί η «παλιά καλή συνήθεια» του ρόλου του διδάσκοντα με τη συμβατική έννοια, της από καθέδρας διδασκαλίας και του μοναδικού κατόχου της προς μετάδοση γνώσης -ο οποίος πάντα καιροφυλακτεί να αναδυθεί- είναι οι συνεχείς επιμορφώσεις στη μεθοδολογία της εξΑΕ και η υιοθέτηση του θεσμού του συμβούλου για τους ΚΣ από ειδικούς επιστήμονες στην εξΑΕ, οι οποίοι θα παρουσιάζουν και θα υποστηρίζουν εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας, όπως αναφέρει η βιβλιογραφική επισκόπηση του πεδίου και όπως καταγράφηκε από μεγάλο ποσοστό ΚΣ σε μελέτες περίπτωσης στο ΕΑΠ (Παπαδημητρίου & Λιοναράκης, 2010a, 2010b). Όπως δείχνουν οι πρακτικές των μεγάλων Ανοικτών Πανεπιστημίων, οι κοινότητες πρακτικής των ΚΣ μπορούν να ενισχύσουν την τάση δοκιμής, πειραματισμού και ίσως υιοθέτησης νέων ενεργητικών τεχνικών.

Ο διδάσκων στην εξΑΕ έχει έναν διαφορετικό και κρίσιμο ρόλο στην επιτυχή ολοκλήρωση των πανεπιστημιακών σπουδών των φοιτητών στη δεύτερη εκπαιδευτική ευκαιρία που τους προσφέρεται. Το περιβάλλον επαγγελματικής ανάπτυξης που δημιουργήθηκε στοχεύει στην υποστήριξη του διαφορετικού ρόλου του, παρέχοντας ευέλικτα και προσαρμοσμένα σενάρια μάθησης καθώς και δυνατότητες αυτό-μόρφωσης.

Βιβλιογραφία

- Boud, D. J., & McDonald, R. (1981). *Educational development through consultancy*. Guildford, Surrey: Society for Research into Higher Education.
- Bruckman, A., & Resnick, M. (1995). The MediaMOO Project: Constructionism and Professional Community. *Convergence*, 1(1), 94-109.
- Coats, M. (1992). *Open Teaching Toolkit – Effective Tutorials*. The Open University. Retrieved on 5th September 2012 from http://labspace.open.ac.uk/file.php/5718/LDT_12_Intro.pdf
- Delors, J. et al. (1996), *Learning: the treasure within*. Report to *Unesco of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*, Paris, Unesco. Keegan, D. (1996). *Foundations of Distance Learning*. Routledge London and New York, (3η έκδοση).
- Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, (2012). *Διδακτικό Υλικό επιμόρφωσης ΣΕΠ*.
- Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, (2000). *Οι σπουδές στο ΕΑΠ*, ενημερωτικό φυλλάδιο.
- JISC, (nd). Joint Information Systems Committee. Retrieved on 5th September 2012 from <http://www.jisc.ac.uk>
- Johnson, C.M. (2001). A survey of current research on online communities of practice. *Internet and Higher Education*, 4, 45–60.
- Θεολόγου, Κ. (2008α). Ο τεχνολογικός παράγων στην αυτονομία του πνευματικού πολιτισμού, *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, τ.73, Ιαν. 2008,
- Θεολόγου, Κ. (2008β). *Η αξία της μνήμης για μια κοινωνία*, Intellectum, Θεσσαλονίκη, τ. 3 Νοε. 07-Μαρ. 08, σελ. 53-69.
- Κόκκος, Α. (1998). Η Προετοιμασία των Ομαδικών Συμβουλευτικών συναντήσεων. Στο Κόκκος, Α., Λιοναράκης Α. & Ματραλής Φ. (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων – διδασκομένων*, Τόμος Β, σσ. 125-154. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press.
- Lave, J., & Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press.
- Λεοντίδου, Λ. (2011). *Αγεωγράφητος Χώρα*. Προπομπός, Αθήνα.
- Λεοντίδου, Λ. (επιμ.). 2013. *Ευρωπαϊκές Γεωγραφίες, Τεχνολογία και Υλικός Πολιτισμός*. ΕΠΟ 12, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα
- Λιοναράκης Α. (2001). 'Ανοικτή και εξ αποστάσεως πολυμορφική εκπαίδευση: Προβληματισμοί για μια ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού' στο Λιοναράκης Α., (επιμ.) *Απόψεις και προβληματισμοί για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, εκδ. Προπομπός, Αθήνα.
- Λιοναράκης (2013). *Κοινωνικοί δεσμοί, δίκτυα και εκπαίδευση*. Άρθρο στην εφημερίδα Επενδυτής.

- Moore, M. G. & Kearsley, G. (1996). *Distance Education: A systems view*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- Nielsen, L. (2008) *5 Things You Can Do to Begin Developing Your Personal Learning Network*. Retrieved on 4th July 2012 from <http://theinnovativeeducator.blogspot.com/2008/04/5-things-you-can-do-to-begin-developing.html>
- OER Handbook for educators (2011). From [WikiEducator OER Handbook for educators](http://wikieducator.org/OER_Handbook_for_educators). Retrieved on 15th March 2012 from http://wikieducator.org/OER_Handbook/educator/advantages_and_disadvantages
- Παπαδημητρίου Σ. & Λιοναράκης Α. (2010α). Ο Ρόλος του Καθηγητή - Συμβούλου και η ανάπτυξη μηχανισμού υποστήριξης του στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, στο *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, τομ.6 αρ.1 (2010). Ανακτήθηκε στις 21 Μαρτίου, 2011 από <http://journal.expertones.gr/index.php/openjournal/article/view/103>
- Παπαδημητρίου Σ. & Λιοναράκης Α. (2010β). Πιλοτική επιμόρφωση καθηγητών-συμβούλων (ΣΕΠ): μια μελέτη περίπτωσης στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, στο *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, τομ.6 αρ.1 (2010). Ανακτήθηκε στις 21 Μαρτίου, 2011 από <http://journal.expertones.gr/index.php/openjournal/article/view/111>
- Palloff & Pratt, (1999). *Lessons from the CyberSpace classroom in 17th Annual Conferences of Distance Teaching and Learning proceedings*. Retrieved on 8th March 2013 from http://www.uwex.edu/disted/conference/resource_library/proceedings/01_20.pdf
- Phoebe Pedagogical Planner, (nd). Retrieved on 5th September 2012 from <http://www.phoebe.ox.ac.uk/>
- UNESCO's 2012 *World Open Educational Resources Congress Report*. Retrieved on 15th July 2013 from <http://www.learning-agency.net/index.php/en/news/28-events/118-report-from-unescos-2012-world-open-educational-resources-congress>
- Utecht, J. (2008). *Stages of PLN adoption*. Retrieved on 6th July 2012 from <http://www.thethinkingstick.com/stages-of-pln-adoption>.
- Wiley, D. (n.d.). *PhD Learning Objects: Difficulties and Opportunities*, Utah State University. Retrieved on 6th July 2012 from http://opencontent.org/docs/lo_do.pdf

Παράρτημα

Πίνακας 1: Πρότυπο παιδαγωγικού σχεδιασμού του Phoebe Pedagogic planner

Τίτλος	Σύντομος τίτλος από 5 έως 10 λέξεις
Είδος δραστηριότητας	Ποιο είναι το είδος της δραστηριότητας; Πχ. Τι θα κάνουν οι φοιτητές και ποιες ενεργητικές τεχνικές θα χρησιμοποιηθούν; Πχ. Debate, ή αξιοποίηση νοητικών χαρτών.
Στόχοι	Αλληλογνωριμία φοιτητών και καθηγητή-συμβούλου (ΚΣ)
Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Περιγραφή των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων σύμφωνα με τα 4 Επίπεδα της UNESCO: 1 ^ο Επίπεδο: Θεμελιώδεις έννοιες 2 ^ο Επίπεδο: Εντοπισμός του θέματος 3 ^ο Επίπεδο: Διερεύνηση του θέματος 4 ^ο Επίπεδο: Δράσεις
Γνωστικό αντικείμενο	
Ρόλος του διδάσκοντα	Ποιος ο ρόλος του διδάσκοντα; Διδακτικός, ενθαρρυντικός, υποστηρικτικός, συμβουλευτικός, διευκολυντικός, συντονιστικός, ηγετικός, διαμεσολαβητικός, εποπτικός, προπονητικός
Πηγές και εργαλεία Εκπαιδευτικό υλικό	Ποιες πηγές και εργαλεία θα χρειαστούν οι φοιτητές; Πχ. βιβλία, σημειώσεις, χάρτες, Websites, λογισμικό.
Διάρκεια	Πόσο χρόνο σε λεπτά θα διαρκέσει η δραστηριότητα;
Υποστήριξη και feedback	Πώς θα υποστηριχτούν οι φοιτητές και/ή θα πάρουν feedback? <ul style="list-style-type: none"> ▪ κατά τη διάρκεια ή όταν ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα; ▪ Από τον διδάσκοντα, στο διαδίκτυο ή με άλλον τρόπο;
Προετοιμασία	Σχεδιάζονται οι προπαρασκευαστικές δραστηριότητες που απαιτούνται. Πχ. Ο φοιτητής πρέπει να έχει κάνει κάποια σύντομη έρευνα ή να έχει μελετήσει διδακτικό υλικό.
Δραστηριότητες	Περιγραφή των δραστηριοτήτων με τη μορφή βημάτων: Βήμα 1, Βήμα 2, Βήμα 3, Βήμα 4. Οι φοιτητές σε κάθε βήμα εργάζονται ατομικά ή σε ομάδες;

Αν είναι ομαδική δραστηριότητα, πόσα μέλη θα έχει κάθε ομάδα; Πώς θα διαμορφωθούν οι ομάδες;

Γενίκευση

Ποιες είναι οι δυνατές παραλλαγές του σεναρίου;
Μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικά πλαίσια; Πχ. άλλες
Θεματικές Ενότητες των Προγραμμάτων Σπουδών του ΕΑΠ.

Πίνακας 2: Τα επίπεδα προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων σε σχέση με τους 4 πυλώνες εκπαίδευσης της UNESCO (1996)

Γνώσεις/Δεξιότητες-Ικανότητες/ Στάσεις/Αξίες	
4 επίπεδα προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων σε σχέση με τους 4 πυλώνες εκπαίδευσης της UNESCO (1996). Έκθεση της διεθνούς επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, υπό την προεδρία του Jacques Delors. <i>Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της</i> . Εκδόσεις UNESCO, Παρίσι 1996.	
<p>1^ο επίπεδο Θεμελιώδεις έννοιες Μαθαίνω να μαθαίνω (Γνώσεις)</p>	<p>Να παρατηρούν.</p> <p>Να αναλύουν τις πληροφορίες που τους παρέχονται.</p> <p>Να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές οπτικές ενός ζητήματος.</p> <p>Να προσδιορίζουν τις συνέπειες ενός ζητήματος.</p> <p>Να προσδιορίζουν το εννοιολογικό περιεχόμενο διαφόρων όρων.</p> <p>Να διευκρινίζουν.</p> <p>Να οριοθετούν.</p> <p>Να κατανοούν τις αλληλεπιδράσεις.</p> <p>Να ενημερωθούν /να πληροφορηθούν.</p> <p>Να εξοικειώνονται.</p> <p>Να κατηγοριοποιούν.</p> <p>Να απαριθμούν.</p> <p>Να ιεραρχούν.</p> <p>Να ορίζουν: να δίνουν την ακριβή σημασία μίας λέξης ή μίας πρότασης.</p> <p>Να σχεδιάζουν: να αναπαριστούν με γραμμές και με την προσθήκη κατάλληλης λεξάντας.</p> <p>Να αναφέρουν: να δίνουν μία σειρά ονομάτων ή άλλων σύντομων απαντήσεων.</p> <p>Να ερμηνεύουν: να εξηγούν ένα φαινόμενο.</p> <p>Να μετρούν: να βρίσκουν την τιμή μίας ποσότητας.</p> <p>Να ονομάζουν: να δίνουν ένα ειδικό όνομα τιμή ή μία σύντομη απάντηση (χωρίς επεξήγηση ή υπολογισμό).</p> <p>Να περιγράφουν: να δίνουν λεπτομερή αναφορά με όλες τις σχετικές πληροφορίες.</p> <p>Να προσθέτουν σύντομες επεξηγήσεις σε ένα διάγραμμα ή σχήμα.</p>
<p>2^ο επίπεδο Εντοπισμός του θέματος (Μαθαίνω να κάνω)</p>	<p>Να παρατηρούν.</p> <p>Να εντοπίζουν.</p> <p>Να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους.</p> <p>Να διακρίνουν.</p> <p>Να αναγνωρίζουν.</p> <p>Να συγκεντρώνουν.</p> <p>Να ενημερώνονται.</p> <p>Να αναλύουν.</p> <p>Να διατυπώνουν.</p> <p>Να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές οπτικές ενός ζητήματος.</p> <p>Να παρουσιάζουν τις παρατηρήσεις.</p> <p>Να εφαρμόζουν.</p> <p>Να οργανώνουν.</p> <p>Να συσχετίζουν.</p> <p>Να αναζητούν διαφορετικές λύσεις για την επίλυση ενός προβλήματος</p>

	<p>Να προσδιορίζουν: να βρίσκουν την απάντηση μέσα από έναν αριθμό πιθανών απαντήσεων. Να αντιληφθούν την αλληλεπίδραση ανθρώπου – περιβάλλοντος. Να καταγράφουν συνέπειες . Να εφαρμόζουν μία ιδέα, εξίσωση, αρχή θεωρία ή νόμο σε μία νέα κατάσταση. Να υπολογίζουν: να βρίσκουν μία απάντηση χρησιμοποιώντας μαθηματικές μεθόδους (να φαίνεται η πορεία της εργασίας). Να συγκρίνουν: να βρίσκουν τις διαφορές ή ομοιότητες μεταξύ δύο ή περισσότερων αντικειμένων. Να περιγράφουν: να δίνουν λεπτομερή αναφορά με όλες τις σχετικές πληροφορίες. Να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ δύο ή περισσότερων αντικειμένων. Να εκτιμούν: βασιζόμενοι σε πληροφορίες που δίνονται, καθώς και στην επιστημονική γνώση. Να δίνουν μία σύντομη περιγραφή ή περίληψη (περιλαμβάνοντας μόνο τις βασικές πληροφορίες).</p>
<p>3^ο επίπεδο Διερεύνηση του θέματος (Μαθαίνω να είμαι)</p>	<p>Να συλλέγουν στοιχεία από πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Να οργανώνουν. Να κατασκευάζουν - να αναπαριστούν γραφικά. Να συνδέουν. Να προβλέπουν. Να ερμηνεύουν ένα ζήτημα και να καταλήγουν σε συμπεράσματα. Να συζητούν. Να συσχετίζουν. Να επιχειρηματολογούν. Να έχουν αυτοπεποίθηση και να υποστηρίζουν τις απόψεις τους και τις θέσεις τους που βασίζονται σε επιχειρήματα. Να σκέπτονται δημιουργικά. Να αναπτύσσουν την αυτό-έκφραση και την επικοινωνία. Να διαπραγματεύονται. Να είναι υπεύθυνοι. Να αναλύουν: να παρουσιάζουν πληροφορίες φθάνοντας σε συμπεράσματα. Να ερευνήσουν στοιχεία. Να καταγράψουν στοιχεία και δεδομένα. Να σχεδιάζουν ένα πρόγραμμα, ένα μοντέλο. Να καθορίζουν: να βρίσκουν τη μόνη δυνατή απάντηση. Να συζητούν: να δίνουν μία εξήγηση, περιγραφή χρησιμοποιώντας επιχειρήματα, σημαντικούς παράγοντες, συγκρίσεις, εναλλακτικές υποθέσεις. Να εξηγούν χρησιμοποιώντας λόγους, αίτια, και μηχανισμούς. Να προβλέπουν ένα αναμενόμενο αποτέλεσμα.</p>
<p>4^ο επίπεδο Λήψη αποφάσεων - Δράση (Μαθαίνω να ζω και να εργάζομαι)</p>	<p>Να αναζητούν. Να αξιολογούν: να εκτιμούν τις εφαρμογές και τους περιορισμούς. Να αποφασίζουν. Να σχεδιάζουν. Να οργανώνουν. Να κοινοποιούν.</p>

	<p>Να αναλαμβάνουν δράσεις. Να δρουν. Να συμμετέχουν ενεργά. Να συνεργάζονται/και να δουλεύουν σε ομάδες. Να συμμετέχουν. Να κατανέμουν δημοκρατικά και ισότιμα τις ευθύνες. Να εξαγάγουν συμπεράσματα. Να επιλύουν προβλήματα. Να λαμβάνουν αποφάσεις. Να κοινοποιούν τις αποφάσεις τους. Να προτείνουν μία υπόθεση ή μία πιθανή απάντηση.</p>
--	---

Πίνακας 3: Σενάρια ενεργών εκπαιδευτικών τεχνικών για τις ΟΣΣ της ΕΠΟ12 του ΠΣ Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του ΕΑΠ

Συνομογραφίες

<u>Γλωσσάρι</u>	
<u>Ενεργές εκπαιδευτικές τεχνικές</u>	
<u>Καταιγισμός ιδεών</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>Χιονοστιβάδα</u>	
<u>Συζήτηση</u>	
<u>DEBATES</u>	
<u>Παιγνίδι ρόλων</u>	
<u>Μελέτη περίπτωσης</u>	
<u>Ομάδες εργασίας</u>	
<u>Προσομοίωση</u>	
<u>Μέρος Ι</u>	
<u>Σενάρια ενεργών εκπαιδευτικών τεχνικών για τις Ομαδικές Συμβουλευτικές</u>	
<u>Συναντήσεις</u>	Error! Bookmark not defined.
1 ^η ΟΣΣ - Εισαγωγή	Error! Bookmark not defined.
<u>«ΑΛΛΗΛΟΓΝΩΡΙΜΙΑ»</u>	
<u>«ΣΥΖΗΤΗΣΗ»</u>	
<u>«ΟΜΑΔΕΣ»</u>	
<u>«ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ»</u>	
<u>«ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΝΑΦΟΡΩΝ ΑΡΑ (HARVARD)»</u>	
<u>Συγκρότηση Κοινότητας μάθησης – Εισαγωγή</u>	
<u>«ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ»</u>	
2 ^η ΟΣΣ - Εισαγωγή	
2 ^η ΟΣΣ	
<u>«ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ»</u>	
<u>«ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ»</u>	
<u>«ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟΧΡΟΝΟ»</u>	
<u>«ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ»</u>	
3 ^η ΟΣΣ - Εισαγωγή	
3 ^η ΟΣΣ	Error! Bookmark not defined.
<u>«200 ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΑΝ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ»</u>	
<u>«ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΠΟΛΕΙΣ» - MEGACITIES»</u>	
<u>«ΠΙΕΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΠΟΛΕΙΣ»</u>	
<u>«ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ»</u>	Error! Bookmark not defined.
4 ^η ΟΣΣ - Εισαγωγή	
4 ^η ΟΣΣ	Error! Bookmark not defined.
<u>«Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ»</u>	
<u>«WORLD SAFE»</u>	
<u>«GOOGLE EARTH»</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>«ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ»</u>	Error! Bookmark not defined.
5 ^η ΟΣΣ - Εισαγωγή	
5 ^η ΟΣΣ	
<u>«ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΕΛΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ»</u>	
<u>«ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΧΑΡΤΕΣ»</u>	
<u>«ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΝΑ ΔΟΥΜΕ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΓΗΣ»</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>«ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ»</u>	

Πίνακας 4: Εμπλουτισμός εποπτικού υλικού της ΕΠΟ12 του ΠΣ Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του ΕΑΠ

Μέρος II

Εμπλουτισμός εποπτικού υλικού της ΕΠΟ12 του ΠΣ Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του ΕΑΠ **Error! Bookmark not defined.**

1. Ψηφιακοί χάρτες **Error! Bookmark not defined.**

2. Δυναμικοί Ψηφιακοί χάρτες **Error! Bookmark not defined.**

Τίτλος **Error! Bookmark not defined.**

Διεύθυνση URL

Κατηγορία - Γνωστικό αντικείμενο

3. Ψηφιοποιημένοι παλαιοί Χάρτες **Error! Bookmark not defined.**

4. Δεξαμενές Μορφών απεικόνισης και Βίντεο **Error! Bookmark not defined.**

Πίνακας 5: Καλές Πρακτικές Κοινωνικών και Επαγγελματικών Δικτύων Μάθησης

Μέρος III **Error! Bookmark not defined.**

Καλές πρακτικές

Κοινωνικών και Επαγγελματικών Δικτύων Μάθησης

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ» .....

«ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ FACEBOOK» ..... **Error! Bookmark not defined.**

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ» .....